

излагали като добитък за проданъ. Тѣ ги разпредѣляли споредъ силата и годността имъ за работа, поставяли имъ цени и чакали купувачи.

Дори най-ученитѣ хора на онова време, какъвто билъ прочутиятъ грѣкъ Аристотелъ, смѣтали, че животътъ не може безъ робство. За тия учени робитѣ били гласни орждия и тѣ си служели съ тѣхъ, накто намирали за добре.

Испанци, португалци, холандци и англичани допреди стотина години закупували отъ мѣстнитѣ африкански князе хиляди роби. Често пжти, за да ги пренесатъ въ Северна Америка, дето ги продавали на голѣмитѣ чифликчи, тѣ ги връзвали и ги тжпчели изъ корабитѣ като сардели. Още изъ пжтя мнозина отъ робитѣ измирали или се поболявали и били хвърляни въ океана.

II.

Много бавно и трудно си е пробивала пжтъ мисълта за правото и свободата на човѣка, и че той може да бжде наказванъ само следъ като бжде сжденъ.

Първитѣ сждилища били много своеобразни и наказанията имъ — крайно жестоки.

Когато за пръвъ пжтъ у народитѣ се явила мисълта да дирятъ виновника и да го наказватъ, тѣ не разпитвали свидетели, за да доказватъ вината му, ами питали боговетѣ за нея. То било време на суевѣрие и на дълбоко неве-

жество. Тогава хората вѣрвали, че въ тѣхъ и около тѣхъ живѣятъ духове и богове. Тѣзи духове и богове следятъ всѣка стжпка на човѣка и знаятъ, колко какво върши, кой е кривиятъ и кой правиятъ.

За да се открие виновникътъ, трѣбвало да се взематъ показанията на самитѣ богове. Какъ? — Чрезъ изтезания, както на тжжителя, тъй и на подсждимия. Това сж тъй нареченитѣ ордалии или божественъ сждъ. Тжжители и подсждими потопявали ги въ врѣла вода, заставяли ги да стискатъ нагорещени желѣза, да водятъ кървавъ двубой. Който въ тѣзи изпитания пострада, него считали за виновенъ. Смѣтало се, че духоветѣ и боговетѣ посочватъ него за такъвъ, щомъ допусчатъ той да пострада.

* * *

Преди четири хиляди години единъ вавилонски царъ, Хамураби, за пръвъ пжтъ въ живота на народитѣ, опредѣлилъ съ законъ за всѣко престжпление наказанието му. Сждии били жрецитѣ.

Нѣщо преди 2500 години старитѣ грѣци и римляни се сдобили съ по-редовни сждилища. Само че тия сждилища били за свободнитѣ граждани, но не и за робитѣ. Обаче тѣзи сждилища били своеобразни. Тѣ били въ ржцетѣ на аристократитѣ, значи били съсловни сждилища, и сждѣли най-пристрастно хората отъ разнитѣ съсловия.